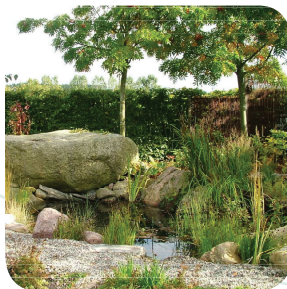

NORRÆN UMHVERFISMÁL

Umhverfisstefna í landbúnaði og skógrækt (MJS)

Vinnuhópur um samþættingu umhverfismála í landbúnaði og skógrækt (MJS) hóf störf árið 1995. Hópurinn hefur einkum lagt áherslu á að mynda norræn tengslanet gegnum ýmis verkefni og afla þekkingar sem nýtist í pólitískri starfsemi Norrænu ráðherranefndarinnar. MJS lýkur nú störfum og greint er frá árangri hópsins í lokaskýrslu um starf hans (TemaNord 2009:517). Í þessu hefti af *Norrænum umhverfismálum* er sagt frá fimm verkefnum sem fjallað er um í skýrslunni en þau eru öll dæmi um hvernig þverfaglegt samstarf um landbúnað, skógrækt og umhverfismál getur nýst á Norðurlöndum.

norden

Norræna ráðherranefndin

Dreifbýli og þéttbýli – landslag við þéttbýli og gildi þess í skipulagsmálum

Landslag í námunda við þéttbýli er vannýtt auðlind í skipulagsmálum á Norðurlöndum þrátt fyrir þá staðreynd að nálægð við landsbyggðina er mikilvægur þáttur í sjálfsmynd norrænna borga og bæja. Náttúra við þéttbýli býður upp á möguleika til útivistar en útivist er afar dýrmæt heilsu manna. Þar komast borgarbúar í snertingu við landbúnað og skógrækt og þar er hægt að rækta og selja matvæli. Það er einkum við stækkun borga og bæja sem kostur gefst á að þróa samfélag sem er í samhljómi við náttúruna, meðal annars með því að taka mið af gildi menningarlandslags og koma í veg fyrir að ómetanlegar bújarðir verði lagðar undir byggingar svo og að landsvæði sem opin eru almenningi verði girt af. Ein ástæða vandans er sú að mismunandi aðilar fjalla um skipulag og löggjöf þéttbýlis og dreifbýlis og því lenda náttúru-

svæði í námunda við þéttbýli á milli stafs og hurðar.

- Evrópski landslagssamningurinn kveður á um að stuðla beri að heildarskipulagi náttúrusvæða í námunda við þéttbýli. Koma þarf á vettvangi fyrir almenning þar sem vakinn er athygli á gildi náttúrunnar, en einnig er þörf á tækjum til af efla svæðisskipulag því yfirleitt eiga fleiri en eitt sveitarfélag hagsmuna að gæta þegar náttúra í námunda við þéttbýli á í hlut.
- Almennaréttur er mikilvæg grunnregla víða á Norðurlöndum og snar þáttur í sjálfsmynd þjóðanna. Almennarétti í námunda við borgir er þó ógnað ef ekki er vandað til verka við skipulag jarða þar sem almanna-

réttur gildir þannig að hægt verði að tengja borgir við náttúruna umhverfis þær. Verndun nýtur góðs af öfluggu svæðisskipulagi.

- Náttúra í námunda við borgir og bæi einskorðast ekki við skóga og bújarðir. Í útjaðri stærri borga eru t.d. yfirgefin iðnaðarsvæði og lóðir sem bíða þess að vera lagðar undir byggð. Svæðin mætti nýta til útivistar og gróðuræktar. Skera þarf úr um hvort almannaréttur gildir á slíkum svæðum.
- Kanna þarf möguleika á að votta hinn fjölbreytilega landbúnað sem er stundaður í námunda við þéttbýli. Fjárstuðningur frá ríki og sveitarfélögum gæti hvatt bændur til að sækjast eftir vottun.

Áhrif útivistar á heilsu, holla lífshætti og endurhæfingu

Markmið verkefnisins er að miðla þekkingu á milli Norðurlandanna um rannsóknir og þróunarstarf um áhrif útisvæða á heilbrigði og lífsgæði fólks, einkum barna. Viðfangsefni verkefnisins eru 1) stefnumótun varðandi skipulag á heilsuþætandi grænu umhverfi og 2) þróun nýrra fyrirtækja á sviði náttúrulækninga.

- Fara þarf markvisst yfir aðstæður fyrirtækja sem nýta heilsu-

bætandi áhrif náttúrunnar við hjúkrun, umönnun, endurhæfingu og holla lífshætti.

- Lögfesta þarf lágmarkskröfur um stærð og gæði útisvæða við skóla. Staðsetning þeirra þarf að gefa kost á tengslum við græn svæði.
- Þá er þörf á löggjöf til að tryggja góð útisvæði fyrir daglega

útivist við öll dvalarheimili aldraðra.

- Þróa þarf sérmenntun í samstarfi menntastofnana á sviði grænna atvinnugreina og í umönnunar- og heilbrigðisgeira.

Landbúnaður stendur vörð um menningararfinn

Landbúnaður sem vörður menningararfsins var í brennidepli á evrópskum vinnufundi í Noregi í febrúar 2005 en fundinn sóttu fulltrúar frá Hollandi, Austurríki, Eistlandi, Bretlandi, Svíþjóð, Finnlandi, Danmörku, Íslandi og Noregi. Í skýrslu um verkefnið er greint frá tengslum landbúnaðar við menningararfinn í löndunum níu og hvað er líkt og ólíkt með aðstæðum í ríkjunum. Þátttakendur vinnufundarins kynna eftirfarandi tillögur í skýrslunni:

- Varðveislu menningararfsins þarf að kynna betur hjá bæði evrópskum stofnunum og í ríkjunum sem móta stefnu varðandi byggðaþróun og umhverfismál í landbúnaði.

- Reynslan sýnir að bændur og landeigendur taka tillit til menningararfsins þegar þeim hefur verið bent á mikilvægi menningararfleifðar sem leynist á jörðum þeirra. Öflug fræðsla er mikilvæg, bæði varðandi menningararfinn en einnig við gerð umhverfisáætlana sem byggja á auðæfum tiltekinna staða.
- Þekking á staðbundinni og svæðisbundinni arfleifð er mikilvæg í sívaxandi ferðaþjónustu. Það er einkum fjölbreytnin en ekki einsleitnin í stað-

bundinni framleiðslu, arfleifð, hefðum, landslagi og landbúnaðarháttum sem laðar ferðamenn að fjölbreytilegu landslagi í Evrópu.

- Hugmyndir um virka hönnun eða landslagsstjórnun geta hljómað undarlega eða mótsagnakenndar í ljósi þarfar fyrir verndun menningararfsins. Vandað skipulag og hönnun landslags í dreifbýli gæti þó aukið aðdráttarafl svæðis bæði fyrir heimafólk, ferðamenn og þá sem kynnu að hafa í huga að flytja til tiltekins svæðis.

Vernduð svæði og sjálfbær þróun landsbyggðar

Fjallað var um vernduð svæði og sjálfbæra þróun landsbyggðar á vinnufundi sem haldinn var í Eistlandi í september 2005. Fundinn sóttu fulltrúar frá Norðurlöndum, Eystrasaltsríkjum, Belgíu og Þýskalandi. Á fundinum var rætt um hvernig efla mætti félagslega velferð í dreifbýli og hvernig vernduð svæði gætu stuðlað að efnahagslegri og félagslegri þróun í byggðarlögum. Þátttakendur lögðu fram eftirfarandi hugmyndir frá fundinum:

- Efla þarf samstarf um verndun og stjórnun Natura 2000 svæða með aðkomu breiðs hóps hagsmunaaðila.
- Nauðsynlegt er að miðla reynslu um góð dæmi og árangur tengslaneta.
- Ferðaþjónusta þarf að vera sjálfbær eigi samfélögin á staðnum að njóta ávaxtanna af henni til lengri tíma lítið. Eitt helsta viðfangsefnið á vernduðum svæðum er að reyna að stýra betur atferli ferðamanna og draga úr óæskilegum áhrif-

um þeirra á náttúruna. Evrópski sáttmálinn um sjálfbæra ferðaþjónustu á vernduðum svæðum var saminn með þetta að leiðarljósi.

- Að lokum hvöttu fundargestir hagsmunaaðila til að leggja sitt af mörkum í framtíðinni þegar teknar eru ákvarðanir um hvernig nýta megi styrki úr byggðaþróunarsjóðum ESB.

Nýting skóga á ræktuðu landi til orkuframleiðslu

Skógrækt til orkuframleiðslu hefur vakið spurningar um afleiðingar hennar á náttúruna, líffræðilega fjölbreytni og landslag og hætt er við hagsmunaaðrekstrum t.d. milli nýtingar skóga til orkuframleiðslu og náttúruverndar. Meginmarkmið verkefnisins er að kanna þau tækifæri og þær áhættur sem skógrækt til framleiðslu orku hefur í för með sér fyrir umhverfið, líffræðilega fjölbreytni og landslag á Norðurlöndum og í Eystrasaltsríkjum.

breytni og landslag á Norðurlöndum og í Eystrasaltsríkjum.

- Þrátt fyrir að skógrækt á ræktuðu landi til orkuframleiðslu í atvinnuskyni geti rekist á markmið um vernd náttúru- og menningarminja, þá felur skógrækt einnig í sér ný og einstök tækifæri til að bæta landslag, leysa umhverfisvandamál (t.d. hreinsun á frárennslisvatni) og fjölbreytni tegunda (t.d. meiri líffræðilega fjölbreytni í opnum landsvæðum).

mál (t.d. hreinsun á frárennslisvatni) og fjölbreytni tegunda (t.d. meiri líffræðilega fjölbreytni í opnum landsvæðum).

- Oft er þekkingu á skógrækt til orkuframleiðslu og áhrifum hennar á umhverfi og náttúru ábótavant hjá yfirvöldum, bæði hjá ríki og sveitarfélögum, meðal hagsmunaaðila o.fl.
- Starfsreglur sem gerðar hafa verið um sjálfbæra skógrækt og staðsetningu skógræktar til orkuframleiðslu koma til viðbótar leiðbeiningum um ræktun skóga til orkuframleiðslu.

Önnur dæmi um skýrslur sem greint er frá í lokaskýrslu MJS TemaNord 2009:517

- Eftirlit með skógum með háu verndunargildi í Rússlandi
- Menningarlandslag á skógræktarsvæðum á Norðurlöndum
- Sjálfbær framleiðsla lífræns eldsneytis í landbúnaði og skógrækt á Norðurlöndum
- AFFORNORD – Áhrif nýskógræktar á vistkerfi, landslag og staðbundin samfélög
- Velferð dýra í lífrænum landbúnaði
- Sjálfbodaliðar fyrir vernd skóga á Norðurlöndum
- Breytingar á landslagi
- Húsdýraáburður, orkuafurðir og úrgangur frá uppskeru til framleiðslu á lífrænu gasi
- Eftirlit og mat á losun næringar efna úr landbúnaði í Leningrad Oblast/nærsvæitum Pétursborgar
- Samstarf um skipulag þróunar landsbyggðar
- Samspil landeigenda og útivistar
- Stefna varðandi ofauðgun í því skyni að bæta nýtingu næringarefna
- Landbúnaður og menningarlandslag á Norðurlöndum í framtíðinni
- Hestar - auðlind í lifandi landslagi
- Líforka á Norðurlöndum, í Eystrasaltsríkjum og Norðvestur-Rússlandi
- Frárennsliskerfi
- Áhættumat á skorti fosfórs vegna rennslis frá landi í vötn á Norðurlöndum
- Menningar- og upplifunariðnaður í dreifbýli á Norðurlöndum
- 11 góð dæmi úr norrænu dreifbýli
- Fögur er hlíðin: Fair is the blooming meadow

norden

Norræna ráðherranefndin

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K

Sími +45 3396 0200
Bréfasími +45 3396 0202

www.norden.org

Upplýsingar um norrænt umhverfissamstarf
Mats Ekenger ráðgjafi, mek@norden.org
Anna Gran ráðgjafi, ang@norden.org
Mia Rahunen ráðgjafi, mira@norden.org
Patrik Edman upplýsingaráðgjafi, ped@norden.org

Ritstjóri: Mats Ekenger
Texti: Magnus Grøntoft
Upplýsingar: Mette Vinther Talberg
Hönnun: Jette Koefoed

2009:1002

Norræna umhverfissamstarfið

Forgangssvið framkvæmdaáætlunar í umhverfismálum eru loftslagsmál og loftgæði, hafið og strandsvæði, líffræðileg fjölbreytni og þjónusta vistkerfa, og sjálfbær neysla og framleiðsla.

Stefnt er að því að Norðurlöndin nái árangri sem skipar þeim meðal fremstu svæða heims í umhverfismálum. Áhersla verður einkum lögð á alþjóðleg málafni þar sem Norðurlönd geta nýtt kosti norræns samstarfs til hins ýtrasta og kynnt hagsmuni sína af meiri þunga en ella.